

میزگرد:

معلم با نشاط، مدرسه شاد

تدوین کننده: سهیلا آقایی

به مناسبت فرا رسیدن هفته گرامیداشت مقام معلم، دست‌اندرکاران مجله پیوند بر آن شدند تا درباره عوامل ایجاد نشاط و شادی در معلمان و در فضای مدرسه، با صاحب‌نظران به گفت‌وگو بنشینند. آنچه در پی می‌آید، حاصل این گفت‌وگوست.

شرکت کنندگان در میزگرد:

آقای دکتر محسن ایمانی

حجت الاسلام و المسلمین، آقای سید جواد بهشتی

خانم دکتر سوسن کشاورز

آقای دکتر علی اصغر نژاد فرید

عوامل مؤثر در نشاط معلم و شادی مدرسه

ترشح می‌شود که باعث افزایش نشاط در وی می‌گردد. لذا، از جمله راه‌هایی که برای درمان افسردگی پیش‌نهاد می‌شود، تلاش و پویایی است. به قول شاعر:

مازنده از آنیم که آرام نگیریم

موجیم که آسودگی ما عدم ماست

بنابراین فعالیت‌های ورزشی می‌تواند زمینه ایجاد نشاط و جاذبه در مدرسه باشد.

از دیگر عواملی که در نشاط معلم تأثیرگذار است،

دکتر ایمانی:

بسم الله الرحمن الرحيم - اگر می‌خواهیم مدرسه‌ای شاد و پر جاذبه داشته باشیم، معلمان مدرسه باید با نشاط باشند و شادی در فضای مدرسه موج بزنند. کودکان و نوجوانان در دوره‌ای از زندگی هستند که به لحاظ روانی به فعالیت و نشاط گرایش دارند. لذا نفس فعالیت و حرکت نیز می‌تواند عامل شادی و انبساط خاطر باشد. می‌گویند وقتی که فرد حرکت می‌کند هورمونی به نام کاتوکولامین در بدن او

۲۲

پیوند

شهریه ماهانه آموزشی - تربیتی
فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۷

شماره ۲۳۳-۲۳۲

بیشترین یادگیری را داشتند و دانش آموزانی که خلق غمگین در آنها ایجاد شده بود، پایینترین نمرات را کسب کردند. نکته دیگر این است که اگر معلم از روشی استفاده کند که در آن شاگردان پاسخ سؤالات را با تأمل پیدا کنند، لذت دریافتن را درک خواهند کرد. ولی برخی از معلمان، وقتی که از آنها سؤالی پرسیده می‌شود، خود به آن جواب می‌دهند و در نتیجه دانش آموزان را از لذت یافتن محروم می‌کنند. حال آن که لذت یافتن، لذت کمی نیست. معلم می‌تواند با نحوه تدریس خود، با محتوایی که عرضه می‌کند و با هدفی که دنبال می‌نماید، شادمانی را در کلاس به ارمغان بیاورد. هم‌چنین چه نیکوست که معلم روی خوش و با صفایی داشته باشد. به قول حافظ:

نغز گفت آن بت ترسا بچه باده پرست

شادی روی کسی خور که صفایی دارد

حجت الاسلام والمسلمین، آقای بهشتی:

بسم الله الرحمن الرحيم - من هم معتقدم که در یک مدرسه شاد باید به چهار عنصر توجه شود: برنامه‌های آموزشی، برنامه‌های پرورشی، فضا و خانواده‌های شاداب. ۱- برنامه‌های آموزشی: یک بخش از برنامه‌های آموزشی، محتوای آموزشی است که دانش آموزان در طول سال تحصیلی با آن سروکار دارند و آن را فرا می‌گیرند و امتحان می‌دهند. این محتوا باید با نیاز و علاقه دانش آموزان متناسب باشد تا از یاد گرفتن آن احساس لذت و شادی به آنان دست دهد. علاوه بر این، محتوای آموزشی باید با ادبیات جذاب ارائه شود. یکی از تفاوت‌هایی که بین درس‌های حوزوی و درس‌های مدرسه‌ای و دانشگاهی وجود دارد، این است که در حوزه، در آغاز هر درس، موضوع، فلسفه و فایده آن بیان می‌شود، زیرا این‌ها در گرایش طلبه به آن درس دخالت دارد. وقتی از بچه‌ها درباره علت بی‌توجهی آنها به برخی دروس سؤال می‌شود، می‌گویند که نمی‌دانند فایده

احساس لذت و رضایت و خشنودی از انجام کار معلمی است. استادی می‌گفت: اگر واقعاً به کار معلمی علاقه‌مندید، خوشا به حال شما و شاگردان شما و آن‌گاه این شعر را می‌خواند:

من نمی‌گویم سمندر باش یا پروانه باش

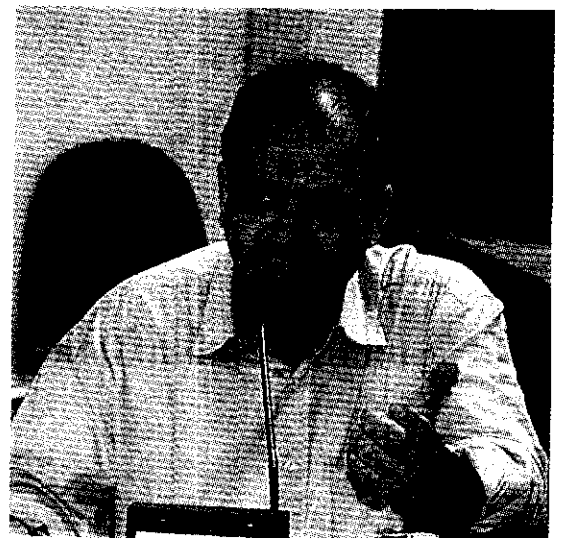
چون به فکر سوختن افتاده‌ای مردانه باش

اما اگر از بد حادثه به سراغ معلمی آمده‌اید، وای به حال شما و شاگردان شما. بنابراین اگر عشق در وجود معلم باشد، او با نشاط خواهد بود و شاگردان را با اشتیاق به سوی مدرسه خواهد کشاند. ثمره شادی و نشاط معلم نیز در محبت او نسبت به شاگردانش جلوه‌گر می‌شود. به قول شاعر:

درس معلم ار بود زمزمه محبتی

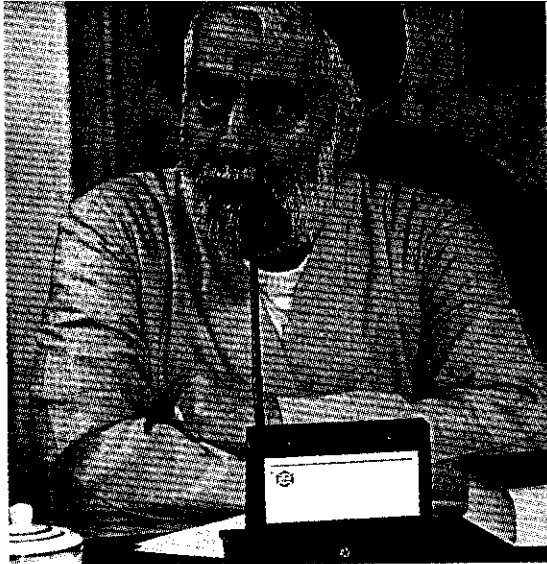
جمعه به مکتب آورد طفل گریز پای را

معلم شاد و با نشاط، همچون آهن ربایی است که دانش آموزان را به سمت مدرسه می‌کشاند. در یک تحقیق روان‌شناختی، دانش آموزان یک کلاس را به صورت تصادفی به سه دسته تقسیم کردند. برای دسته اول خلق شاد و برای دسته دوم خلق غمگین ایجاد کردند. برای دسته سوم کاری انجام ندادند و یک معلم واحد به هر سه دسته تدریس کرد. نتیجه این پژوهش نشان داد که دانش آموزان دارای خلق شاد

دکتر بهشتی

۳۳

حضرت امام‌المسلمین هاشمی

مسلمان را شاد کند. امام صادق - علیه السلام - نیز فرمود: کسی که مؤمنی را شاد کند (یا انسانی را شاد کند)، قسم به خدا که ما و پیامبر خدا را شاد کرده است. از حضرت باقر - علیه السلام - نیز روایت شده است که وقتی کسی فردی را شاد کند، خود همین شادی به صورت حقیقت و فرشته‌ای در می‌آید که در روز قیامت او را از تنهایی نجات می‌دهد. این وعده‌ها می‌تواند معلم را شاد و شاداب نگه دارد و او نیز بتواند دانش‌آموزانی شاد داشته باشد.

دکتر کشاورز:

بسم الله الرحمن الرحيم - من مطالبم را در ذیل دو محور اصلی بیان می‌کنم. محور اول بحث من، عوامل مؤثر در ایجاد نشاط در معلم و محور دوم آن، عوامل تأثیرگذار در نشاط دانش‌آموز و مدرسه است. به نظر بنده لازمه ایجاد نشاط در معلم این است که اولاً به اهمیت و ضرورت کاری که توسط معلم صورت می‌گیرد، توجه جدی شود. به نظر می‌رسد که این امر یک کار ملی است و باید توسط نهاد حاکمیت، رسانه‌ها و نهادهای غیررسمی مثل مساجد و حوزه‌های علمیه صورت بگیرد تا نگرش نامطلوبی که متأسفانه در جامعه ما نسبت به جایگاه معلمی و ضرورت این شغل وجود دارد، اصلاح شود. به عبارت دیگر، منزلت شغل معلمی باید در جامعه ارتقا پیدا کند و جایگاه آن مورد تکریم قرار گیرد. موضوع ارتقای منزلت شغلی و تکریم معلمان مستلزم ایجاد زمینه‌هایی است که اجمالاً به آن‌ها اشاره می‌کنم.

۱- توجه به سلامت جسم و روان معلمان از طریق برنامه‌ریزی برای فعالیت‌های ورزشی، مسافرت‌ها و گردش‌های علمی معلمان.

۲- توجه به نیازهای مادی و معنوی معلمان. زیرا معلمی که به امر مهم تربیت همت می‌گمارد باید فارغ از دغدغه‌های فکری باشد. بنابراین باید نیازهای معیشتی و رفاهی معلم تأمین گردد و سطح علمی‌اش ارتقا یابد تا با آسودگی خاطر و آرامش ذهن به امر تربیت بپردازد.

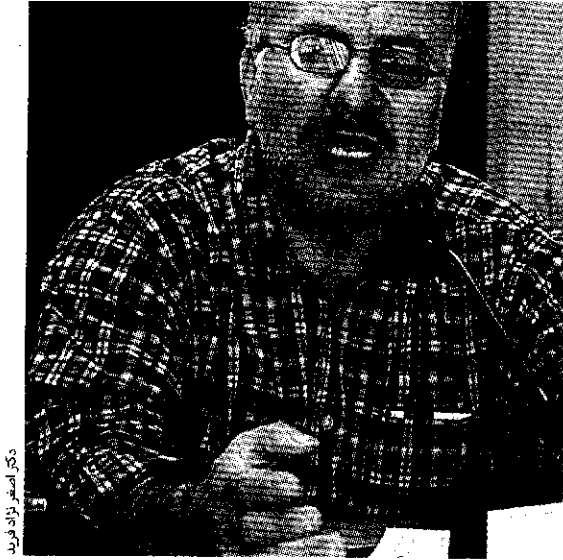
۳- ترغیب گسردن امکانات لازم برای انجام وظیفه معلمی. فضای مناسب، وسایل آموزشی و کمک آموزشی و منابع آموزشی مورد نیاز به معلم کمک می‌کند تا وظیفه خطیر خود را به نحو شایسته انجام دهد.

به نظر می‌رسد با تأمین موارد فوق تاحدودی زمینه برای ارتقای منزلت شغلی و تکریم معلمان مهیا می‌شود. پیامد ارتقای منزلت شغلی معلمان این است که نگاه جامعه به معلمان و نیز نگاه معلمان به خودشان تغییر می‌کند. زمانی که انسان خودپنداره مثبت داشته باشد، این امر در کارایی او بسیار تأثیر می‌گذارد و نتیجه برخورداری معلمان از خود پنداره مثبت نیز بروز نشاط و شادی در آن‌هاست. معلمی که

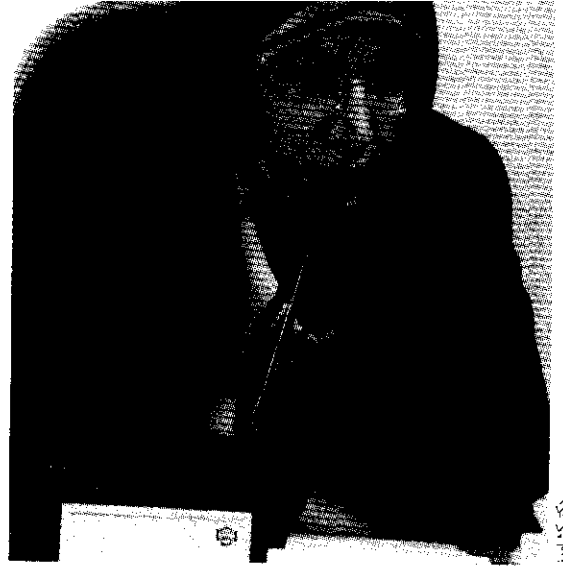
آن درس‌ها چیست. بنابراین شایسته است معلمان عزیز در تمام پایه‌های تحصیلی، مستمراً به فلسفه و فواید آموختن درس‌ها اشاره کنند. این امر سبب افزایش انگیزه و نشاط بیشتر دانش‌آموزان می‌شود.

مهارت‌های معلم، اخلاق عمومی معلم، تعامل معلم و دانش‌آموز و انتخاب شیوه تدریس نیز می‌تواند در شادی و لذت بردن بچه‌ها تأثیرگذار باشد. بچه‌ها از کلاس‌هایی راضی‌اند که در آن داد و ستد وجود دارد. یعنی دانش‌آموزان در فرایند آموزش سهم و نقش دارند. درس به صورت پیش و پاسخ مطرح می‌شود و بچه‌ها به فکر واداشته می‌شوند. این شرایط به شادی بچه‌ها کمک می‌کند. بچه‌ها از زیاد درس خواندن بدشان نمی‌آید، بلکه گاهی کیفیت درس خواندن مقداری ملال‌آور می‌شود. بنابراین، اگر در همه دوره‌های تحصیلی و برای دختران و پسران، از روش‌های آموزش فعال در کلاس استفاده شود، مدرسه‌ای شاد و دانش‌آموزانی با نشاط خواهیم داشت.

اخلاق عمومی معلم نیز در ایجاد مدرسه با نشاط بسیار مؤثر است. بعضی از معلم‌ها دانا و آگاه، اما اخمو هستند و تصویری که دانش‌آموزان از چنین معلمانی در ذهن دارند این است که گویی آن‌ها همیشه دچار مشکل‌اند. در روایت است که پیامبر (ص) حتی وقت‌هایی که غم و غصه در وجودش بود آن را اظهار نمی‌کرد و همواره تبسم و لب داشت. بدیهی است که معلمان نیز مثل دیگران ممکن است مشکلات مختلف روحی، خانوادگی، معیشتی و ... داشته باشند. اما یکی از مهارت‌های معلم این است که با وجود همه مشکلات، تبسم و اظهار شادمانی کند. در کتاب‌های حدیث، باب‌هایی درباره پادشاه شاد کردن دیگران، شاد کردن مومن، مخصوصاً شاد کردن بچه‌ها و به ویژه شاد کردن یتیمان وجود دارد. از جمله این حدیث که: «ان فی الجنة دار یقال له دارالفرح». در بهشت خانه‌ای است به نام خانه شادی. به این خانه کسی وارد نمی‌شود، مگر این که بچه‌ها را شاد کند. در حدیث دیگری آمده است: «لا یدخلها الا من فرح بام المؤمنین». به این خانه وارد نمی‌شود مگر کسی که یتیمان

دکتر اصغر نژاد فرید

دکتر ختام

کسانی که اقدام به خودکشی می‌کنند، بیماران افسرده‌اند. بنابراین، آدمی به خاطر سلامت جسمی و روانی خودش هم که شده باید تلاش کند احساس خوبی در درون خودش ایجاد کند. راه کار عملی برای رسیدن به این هدف نیز این است که فرد زاویه دید و نوع نگاهش را نسبت به مسایل تغییر دهد. البته ما نمی‌توانیم بسیاری از شرایط خارج از خودمان را دگرگون کنیم، اما می‌توانیم چیزهایی را که در درون خودمان است تغییر دهیم. به عبارت دیگر، ما نمی‌توانیم برای دیگران تعیین تکلیف کنیم، اما اختیار خودمان را داریم. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: اِنَّ اللهَ لَا یَغۡیۡرُ مَا بِقَومٍ حَتّٰی یَغۡیۡرُوا مَا بِاَنۡفُسِهِمۡ . خداوند سرنوشت کسی را تغییر نمی‌دهد مگر این که خودش، خودش را تغییر بدهد. پس ما باید از خودمان شروع کنیم و در خودمان تغییر ایجاد کنیم. از دیگر راه‌کارهای رسیدن به شادی و شادکامی، یاری رساندن به دیگران است. معلمی از مهم‌ترین مشاغل یاری رسان است. هرگاه انسان بتواند به کسی کمک کند تا یاد بگیرد، رشد کند و به شکوفایی برسد، احساس رضایت، شادکامی و خوشبختی عمیقی در او ایجاد می‌شود. تحقیقات بسیاری تأیید می‌کنند که افرادی که در کار یاد گرفتن و یاد دادن هستند، احساس رضایت خاصی دارند. به عبارت دیگر، معلمی که در سر کلاس درس حاضر می‌شود، هر قدر در شکوفایی استعدادها و دانش‌آموزان سهم بیشتری داشته باشد، احساس لذت و شادکامی در او بیشتر خواهد بود.

به طور خلاصه، راه کار عملی دستیابی به احساس شادی و نشاط این است که بتوانیم خلق خود را مدیریت کنیم و نوع تفسیر خود را از پدیده‌های بیرون از خود تغییر دهیم.

دکتر ایمانی:

از دیگر عواملی که می‌تواند به انبساط خاطر معلمان کمک کند، منزلت اجتماعی است. اگر معلم در نگاه مدیر مدرسه و مسئولان نظام آموزش و پرورش از منزلت اجتماعی بالایی برخوردار باشد، برخوردهایی که با او صورت می‌گیرد، متناسب با همان جایگاه بالا خواهد بود و این امر موجب رضایت و انبساط خاطر معلم خواهد شد. به عبارت دیگر،

با نشاط و شاد است، به‌طور قطع می‌تواند از طریق عملکرد و گفتار خود این نشاط و شادی را به دانش‌آموزان هم منتقل کند. بدیهی است که دانش‌آموز با نشاط و شاد، از انگیزه بالایی نیز برخوردار می‌شود. بدین ترتیب معادله‌ای شکل می‌گیرد که در یک طرف آن معلم بویا و دانش‌آموز با انگیزه قرار دارد و در طرف دیگر آن تولید علم و دانایی محوری. به عبارت دیگر، تولید علم توسط دانش‌آموز با انگیزه صورت خواهد گرفت و دانایی محوری نیز پایه و اساس کار معلم بویا خواهد بود.

دکتر اصغر نژاد فرید:

بسم الله الرحمن الرحيم - در سال‌های اخیر تحقیقاتی که در زمینه موفقیت و عوامل دخیل در آن صورت گرفته است نشان می‌دهد که عامل اساسی موفقیت هر چه بیشتر افراد در کار و زندگی و در حیطه‌های مختلف، هوش هیجانی است. از دیدگاه کلی، هوش هیجانی به این معناست که انسان بتواند حالت‌های عاطفی و هیجانی خود و دیگران را بشناسد و بتواند آن‌ها را کنترل کند. هوش هیجانی، اگرچه به لحاظ پژوهشی بحث جدیدی محسوب می‌شود، ولی حکمای ما در گذشته‌های دور به آن توجه داشته‌اند. فردوسی می‌گوید:

جو شادی بکاهد، بکاهد روان

خرد گردد اندر میان ناتوان

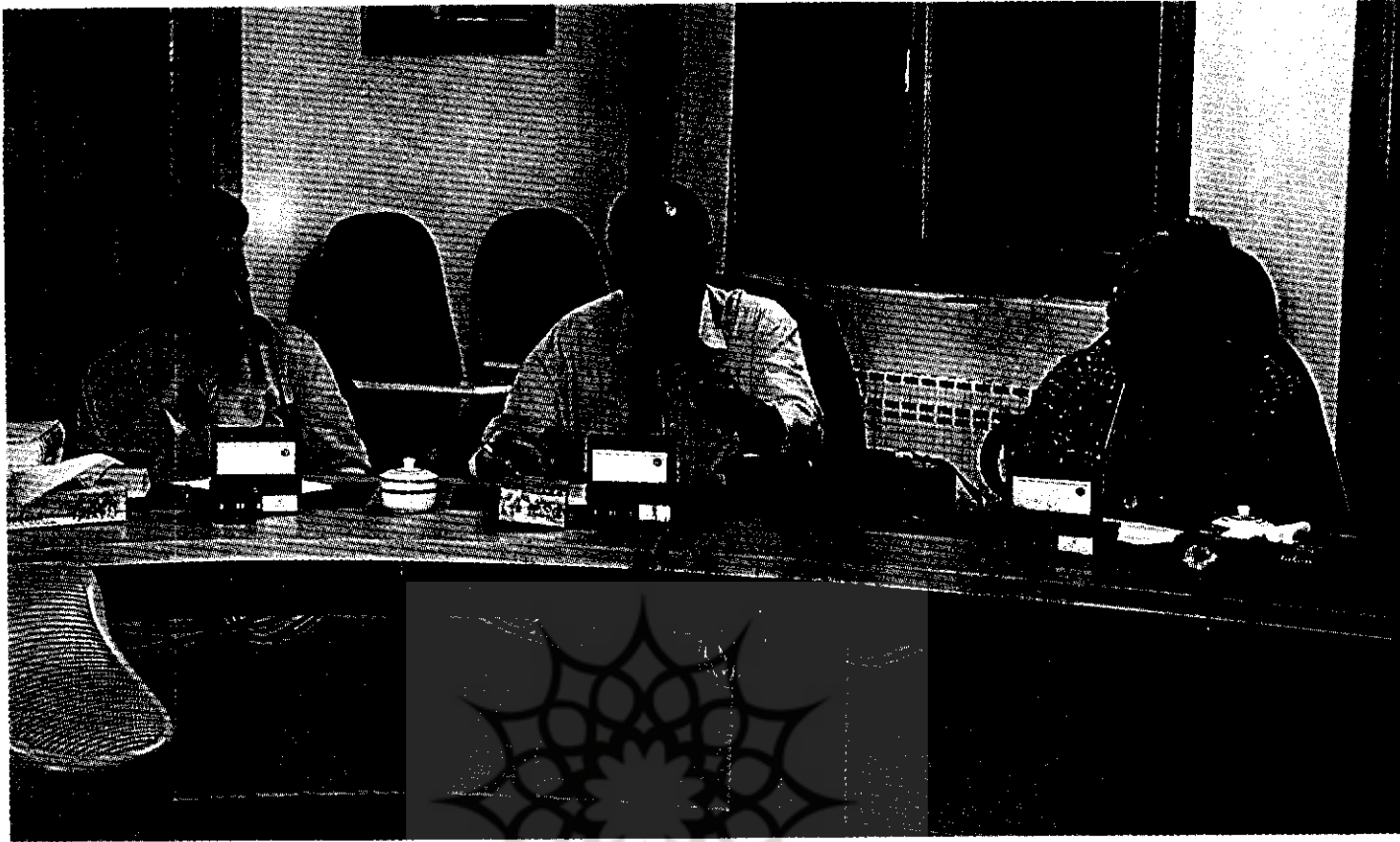
وقتی شادابی و نشاط یک فرد کم می‌شود، توانایی هوشی و عقلی او هم کاهش پیدا می‌کند. همان‌طور که آقای دکتر ایمانی فرمودند بین خلق و خلاقیت همبستگی مثبت وجود دارد. به عبارت دیگر، وقتی خلق کسی بالاست، ایده‌های خلاق بیشتری را می‌تواند تولید کند. دانش‌آموزی که شاد است، همان‌طوری که در ریاضی ممکن است نمره بهتری بگیرد، در حل همه مسائل زندگی‌اش نیز می‌تواند موفق‌تر باشد.

آن روی سکه شادی، ناشادی، غم و افسردگی است که زمینه‌ساز بروز بسیاری از مشکلات، از بیماری‌های جسمی گرفته تا مسایل عاطفی - روانی است. به‌طور مثال، ۶۵ درصد

۲۵

پژند

نشریه ماهانه آموزشی - تربیتی
پروین و اردیبهشت ۱۳۸۷
شماره ۳۳۲-۳۳۱

استفاده کند. برای مثال گاهی می‌تواند از روش سقراطی استفاده کند. سقراط می‌گوید: مادر من ماما بود و فرزندان انسان‌ها را به دنیا می‌آورد و من مامای اندیشه‌های انسان‌ها هستم و اندیشه‌های آن‌ها را به دنیا می‌آورم. گاهی دانش‌آموز سؤالی می‌پرسد و معلم بلافاصله جوابش را می‌دهد. در این جا بچه خودش فکر نمی‌کند؛ ولی وقتی معلم می‌گوید: خودت فکر کن و جواب را پیدا کن، دانش‌آموز را به سمت فکر کردن سوق می‌دهد. آدم‌هایی که فکر می‌کنند، شادکامی بیش‌تری احساس می‌نمایند. نکتهٔ دیگر این است که وقتی خود دانش‌آموز کاوش می‌کند و به جواب می‌رسد، از یافتن پاسخ، احساس لذت و شادکامی می‌کند. نکتهٔ آخر این که وقتی ذهن شاگرد فعال می‌شود، حتی اگر جواب را هم پیدا نکنند، رضایت خاطر دارد، زیرا فعالیت لازم را انجام داده است و اگر چه به جواب نرسیده، اما ذهنش آماده شده است که پاسخ معلم را راحت‌تر درک کند. بنابراین اگر از روش‌های تدریس فعال در کلاس استفاده کنیم، امکان شادمانی را برای دانش‌آموزان بیش‌تر فراهم می‌کنیم.

حجت الاسلام والمسلمین، آقای بهشتی:

در این قسمت به نقش فعالیت‌های پرورشی در ایجاد

روابط بین فردی در سلامت و شادکامی افراد نقشی مهم ایفا می‌کند. اگر در برخوردهای اداری مقام و منزلت معلم حفظ شود، عزت نفس او تأمین می‌گردد و در نتیجه به اعتماد به نفس بیش‌تری هم دست می‌یابد. خداوند در قرآن می‌فرماید: ولله العزة ولرسوله وللمؤمنین. عزت از آن خدا و رسولش و مؤمنین است. معلمی که از عزت نفس و اعتماد به نفس برخوردار است، احساس رضایت خاطر نیز خواهد کرد و درک بهتری از خود خواهد داشت (خودپندارهٔ مثبت). درک مناسب‌تر فرد از خودش با انبساط خاطر او همبستگی مثبت دارد.

نکتهٔ دیگر این است که اگر معلم از هنر تدریس برخوردار باشد، این هنر می‌تواند زمینه‌ای برای انبساط خاطر او و دانش‌آموزانش باشد. به عنوان مثال، مرحوم نیرزاده در کلاس درس به شادی بچه‌ها بسیار توجه داشت. او سعی می‌کرد متناسب با نیاز آن‌ها درس بدهد و درس را با قصه شروع می‌کرد. او لباس قدیم ایرانی به تن می‌کرد و هویت ملی و بومی خودمان را حفظ می‌نمود. او سر کلاس سوت می‌زد و بچه‌ها در لحظات مختلف دست می‌زدند و این کار باعث شادمانی آن‌ها می‌شد. او درس را به صورت جذاب بیان می‌کرد. به طور کلی معلم می‌تواند از روش‌های خاصی

شادمانی در مدرسه می‌پردازم. علی (ع) می‌فرماید: خداوند همه کتاب‌های آسمانی را در قرآن، قرآن را در سوره حمد و سوره حمد را در بسم‌الله الرحمن الرحیم خلاصه کرده است. یکی از مفاهیم این سخن این است که شروع کار خیلی تعیین کننده است. بنابراین برنامه صبحگاهی مدارس نقشی مهم در نشاط مدارس دارد. اگر برنامه صبحگاهی مدارس، با نشاط، با هیجان، با نرمش، با صدای قرآن فوق‌العاده زیبا و با یک سخنرانی کوتاه جذاب همراه باشد، می‌تواند تا پایان برنامه‌های آموزشی، بچه‌ها را با نشاط نگه دارد. برنامه دیگر، ورزش است. ورزش در رشد و شادابی دانش‌آموزان بسیار اثرگذار است که می‌تواند متناسب با فضای مدرسه انجام شود. بررسی در سیره پیامبر نشان داد که ایشان لااقل هفت نوع ورزش (ورزش‌های فردی، اجتماعی، رزمی، غیررزمی و ...) انجام می‌دادند. ایشان در مسابقات ورزشی شرکت می‌کردند و به رقابت می‌پرداختند. پیامبر، هم‌چنین از پول خودشان جایزه تهیه می‌کردند. شایع‌ترین ورزشی که پیامبر انجام می‌دادند، ورزش «دو» بود که برای همه دانش‌آموزان ما نیز امکان‌پذیر است و نیاز به اعتبار و وسیله هم ندارد. اگر فضای مدرسه محدود نباشد، انجام این ورزش در نشاط بچه‌ها بسیار تأثیرگذار است. به طور کلی موضوع تربیت بدنی در نشاط و شادمانی دختران، پسران و معلمان بسیار تعیین کننده است. نماز جماعت مدرسه نیز که آمیزه‌ای از شادابی و نشاط مادی و معنوی می‌تواند باشد، در ایجاد شادمانی در دانش‌آموزان، معلمان، مربیان و سایر کارکنان مدرسه اثرگذار است. ترتیب دادن اردوها و بازدیدهای علمی نیز در کاهش خستگی ناشی از درس خواندن دانش‌آموزان کارساز است.

دکتر کشاورز:

یکی از عوامل مؤثر در نشاط دانش‌آموزان، محتوای آموزشی است که توسط معلم ارائه می‌شود. اگر محتوای آموزشی برخاسته از نیاز دانش‌آموزان باشد و کاربرد عملی آن در زندگی به خوبی تبیین گردد، قطعاً در ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان، برای همراهی با معلم، اثرگذار خواهد بود. نکته دیگر، روش‌های تدریس است. یکی از محورهایی که معلم باید در روش تدریس خود به آن توجه کند، تقویت بعد هنری و زیباشناختی است که متأسفانه در نظام آموزشی ما مورد غفلت قرار گرفته است. در حال حاضر، برنامه‌ریزی‌های آموزشی صرفاً براساس دو محور حس و عقل صورت می‌گیرد، اما بعد تخیل دانش‌آموزان نادیده گرفته می‌شود. نتیجه توجه به بعد تخیل دانش‌آموزان، تقویت حیرت در آنان است. یعنی دانش‌آموز در می‌یابد که چیزی را که اکنون فهمیده قبلاً نمی‌دانسته است. این امر زمینه خلاقیت، نوآوری و ابداع و در نتیجه پویایی را فراهم می‌آورد. بنابراین، اگر

معلمان از روش‌های فعال تدریس استفاده کنند، دانش‌آموزان بیش‌تر با مسائل درگیر می‌شوند و به لذت کشف نایل می‌آیند و نشاط و پویایی بر فضای مدرسه حاکم می‌گردد. عامل سوم در ایجاد نشاط در دانش‌آموزان، خصوصیات اخلاقی معلم است. متأسفانه در نظام آموزشی ما به بحث تربیت معلم نگاه جدی صورت نمی‌گیرد، حال آن‌که تربیت معلم از نکات اساسی و کلیدی در همه نظام‌های آموزشی، بخصوص در کشورهای پیشرفته است. در کشور ما، به‌ویژه با توجه به مبانی و ارزش‌های دینی، بر خصوصیات اخلاقی معلم تأکید می‌شود. خصوصیات اخلاقی معلم در کارایی او بسیار مؤثر است. از جمله خصوصیات اخلاقی معلم که در شادی و نشاط دانش‌آموزان تأثیرگذار است، متبسم بودن، انعطاف‌پذیری، سهل‌گیری، تغافل و پرتحرک بودن است.

دکتر اصغر نژاد فرید:

هر معلم عاقل به خوبی می‌داند که ایجاد تغییر در فضای فیزیکی و روانی کلاس در عملکرد او و نشاط دانش‌آموزانش مؤثر است. رنگ کلاس، رنگ تابلو و کیفیت آن، تهویه کلاس و معطر بودن فضای آن احساس خوبی در معلم و شاگردانش ایجاد می‌کند که به بهبود روابط آن‌ها کمک می‌نماید. یک عامل اساسی که در کلاس تنش ایجاد می‌کند، رقابت میان دانش‌آموزان است. یعنی هر کسی سعی می‌کند خودش را از دیگری بیش‌تر جلو بکشد و این احساس بدی به وجود می‌آورد. حال آن‌که فضای رفاقتی و حمایتی ایجاد کردن، از خوشحال کردن دیگر انسان‌ها لذت بردن و از لذت بردن دیگران احساس رضایت کردن، می‌تواند به ایجاد فضای شاد در کلاس کمک کند. استفاده از طنز و فکاهی در کلاس، به شرط آن که احساس آزرده‌گی برای کسی ایجاد نکند، در شادمانی کلاس مؤثر است. به عنوان مثال در گلستان سعدی می‌خوانیم فردی که سگ پای او را گاز گرفته بود به خانه می‌رود و بسیار ناله و بی‌تابی می‌کند. دختر کوچک او به پدرش می‌گوید: خوب پدر اگر سگ پای شما را گاز گرفت، شما هم می‌خواستید پای او را گاز بگیرید. این سخن باعث تغییر خلق پدر می‌شود بدون آن‌که موجب رنجش او شود. طنز اگر موجب توهین و تحقیر قومیت، ملیت و نژاد افراد نشود و به سرخوردگی آن‌ها نینجامد، می‌تواند فضای کلاس را شادمان کند. هم‌چنین، می‌توان در کلاس نمایش‌های کمدی اجرا کرد یا درس را در قالب نمایش و شیوه‌های مبتکرانه دیگر ارائه کرد. تلاش ما باید این باشد که فضای یادگیری و دانستن را لذت بخش‌تر و دوست‌داشتنی‌تر کنیم. معلم می‌تواند از همه عوامل موجود، مانند نور، حرکت، فعالیت، محتوای آموزشی جذاب، شوخی، طنز و ... استفاده کند تا بچه‌ها در فعالیت آموزشی مشارکت داشته باشند و یادگیری

بهرتر و ماندگارتر صورت گیرد.

دکتر ایمانی :

و خندان است. «لسعیها راضیه» این‌ها از تلاش و کوشش خود راضی‌اند. دلشادی و شادکامی به دنبال رضایت‌مندی از کاری است که انسان انجام می‌دهد. بنابراین اگر معلم، معاون، مدیر و دانش‌آموزان از کاری که در مدرسه انجام می‌دهند، راضی باشند، حتماً شاد هم خواهند بود. «فی جنه عالیه» در بهشتی بلند مرتبت. اگر بتوانیم فضای سبز و با طراوت در مدرسه ایجاد کنیم، این امر در شادی مدرسه مؤثر خواهد بود. «لا تسمع فیها لآغیه» در آن فضا صدای نابهنجار یا کلام لغو و زشت شنیده نمی‌شود. بنابراین در مدرسه با نشاط نیز نباید دشنام، حرف لغو و بی‌هوده و مبتذل از طرف دانش‌آموزان یا معلمان شنیده شود. «فیها عین جاریه» در آن چشمه‌های آب زلال جاری است. عامل دیگری که باعث نشاط و شادی می‌شود و احادیث زیادی درباره آن داریم، آب جاری است. امروزه با دستگاه‌هایی که وجود دارد می‌توان آب جاری، چشمه آب، آبشار و ... را حتی به صورت مصنوعی در فضای مدرسه ایجاد کرد و موجبات شادی و نشاط دانش‌آموزان، معلمان و دیگر کارکنان مدرسه را فراهم ساخت. «فیها شرر مرفوعه» سریر جای نشستن است که برای شادی تعبیه شده و با سرور هم خانواده است. بنابراین می‌توان جای نشستن دانش‌آموزان را به گونه‌ای طراحی کرد که اشراف داشته، خوش منظر باشد. «و اکواب» موضوعه. «و ظرف‌هایی که مرتب کنار هم چیده شده‌اند.» و «نمارق مصفوفه» و پستی‌هایی که به طور منظم چیده شده‌اند. «و زرایی مبثوئه» و فرش‌هایی که پهن شده‌اند. این سه آیة اخیر نشان دهنده نظم و ترتیب و نقش آن در شادی انسان است. بنابراین، اگر اشیا و لوازمی که در مدرسه وجود دارد، مرتب و منظم چیده شده باشند، این امر نیز در شادی و نشاط بچه‌ها مؤثر است.

در فرهنگ دینی ما بر ادخال سرور و شاد کردن دل‌های مؤمنین بسیار تأکید شده است. یکی از راه‌های شاد کردن دانش‌آموزان، تشویق کردن آن‌هاست. علاوه بر تشویق، ظاهر معلم نیز در نشاط بچه‌ها مؤثر است. ظاهر آراسته و رنگ لباس معلم باعث لذت بصری دانش‌آموزان می‌شود. نکته دیگر این است که معلم شادمان در زمان حال زندگی می‌کند. می‌گویند افراد افسرده در گذشته زندگی می‌کنند. افراد مضطرب نگران آینده‌اند، ولی افراد شاد کسانی‌اند که در زمان حال زندگی می‌کنند. علی (ع) در این باره می‌فرمایند: فاغتنموا فرصة بین العدمین. ایشان هم چنین می‌فرمایند: از امروز در غم فردا مباش، شاید فردا روز خوبی برای تو باشد. البته این سخن بدین معنا نیست که برنامه‌ریزی نداشته باشیم. ایشان می‌فرمایند: در دنیا چنان زندگی کن که گویی همیشه در دنیا هستی، ولی برای آخرت هم طوری آماده باش که هر لحظه حیات تو به پایان رسید بتوانی دنیا را ترک کنی. بنابراین معلم باید در هنگام تدریس شور و اشتیاق داشته باشد. اگر معلم عاشق کارش باشد، شراره‌ای از این عشق نیز در جان دانش‌آموزان می‌افتد و آن‌ها را نسبت به یادگیری مشتاق‌تر می‌کند.

حجت الاسلام والمسلمین، آقای بهشتی :

ضمن بررسی موضوع شادی و نشاط در قرآن به فرزی برخورد کردم که در ارتباط با معلم با نشاط و مدرسه شاد قابل طرح است. خداوند در سوره غاشیه، آیات ۸ تا ۱۶، در توصیف فضای بهشت می‌فرماید:

«وجوه یومئذ ناعمه» صورت‌هایی که در آن روز شاداب

دکتر کشاورز:

احساس متقابلاً به خود ما بر می‌گردد. در فضای مذاکره باید روشن حرف بزنیم، شنونده خوبی باشیم و با علاقه گوش کنیم. یکی از مسائلی که در روابط بین فردی تنش ایجاد می‌کند این است که افراد دقیقاً نمی‌دانند انتظارات طرف مقابل از آن‌ها چیست. بنابراین خواست‌ها و انتظارات باید به روشنی بیان شوند. در چنین شرایطی، احساس امنیت، شادابی و نشاط در روابط بین فردی ایجاد می‌شود.

دکتر ایمانی:

یکی از مشکلاتی که در روابط بین فردی انسان‌ها وجود دارد، بدبینی است. در کتاب «ماندن در وضعیت آخر» آمده است که اگر ما خودمان را خوب و دیگران را بد بدانیم، رابطه‌مان منفی می‌شود. اگر خودمان را قبول نداشته باشیم، اما دیگران را قبول داشته باشیم، باز هم رابطه‌مان منفی است. بدترین شکل رابطه این است که فرد، نه خودش را قبول داشته باشد و نه طرف مقابل را. ماندن در وضعیت آخر به این معنی است که فرد هم خودش را قبول داشته باشد و هم دیگران را. لذا خوش بینی می‌تواند به شادی فضای کلاس کمک کند. در حالی که بدبینی سبب می‌شود شادمانی از کلاس و مدرسه رخت برزند. اگر مدیر، معلم یا شاگرد دچار بدبینی باشد، باید این احساس از وجودش پاک شود تا بتواند شادمان باشد و از رشد دیگران لذت ببرد.

حجت الاسلام والمسلمین، آقای بهشتی:

خانواده نیز می‌تواند در نشاط و شادمانی معلم و مدرسه تأثیرگذار باشد. پدران و مادران می‌توانند با حضور در مدرسه و قدردانی از تلاش معلمان، در نشاط روحی آنان مؤثر باشند. هم چنین پدر و مادر باید سعی کنند مشکلاتشان را به فرزندانشان منتقل نکنند و آنان را با دل شاد به مدرسه بفرستند. نکته‌ای که در سیره پیامبر زیاد به چشم می‌خورد، این است که ایشان با افرادی که مشکل داشتند به‌طور خصوصی صحبت می‌کردند. معلمان نیز می‌توانند برای بچه‌هایی که مشکل دارند وقت بگذارند و برای رفع آن تلاش کنند. این کار مطمئناً پاداش‌های بی‌حساب در پی خواهد داشت.

در پایان باید از معلم خود، حجت الاسلام والمسلمین، جناب آقای قرائتی یاد کنم که از سال ۱۳۵۰ تاکنون افتخار شاگردی ایشان را داشته‌ام. حاج آقا قرائتی، به اعتقاد من، حقیقتاً یک معلم شاد و پر نشاط‌اند. ایشان از همان اولین روزهایی که من افتخار شاگردی ایشان را داشتم، به جای آن که بنشینند، ایستاد، به جای این که بگویند، هم گفت و هم نوشت و به جای این که بگریانند، خنداند و در خلال بیان معارف دینی، با شیوه‌ای جذاب توانست... چهره‌ها را به خود جذب کند و بعدها معلم مردم ایران شد. خداوند ایشان را در هر کجا هست به سلامت بدارد.

از دیگر عوامل ایجاد شادی و نشاط در دانش‌آموزان، توانمندی‌ها و صلاحیت‌های معلم است که امروزه یکی از بحث‌های اساسی در تمام مصوبات بین‌المللی می‌باشد. به‌طور قطع معلمی که دانا و توانمند باشد، مقبولیت و مرجعیت ویژه‌ای در میان دانش‌آموزان پیدا می‌کند. معلم مرجع می‌تواند دانش‌آموزان را به دنبال خود بکشد و در فضای آموزشی همدلی ایجاد کند. همین امر موجب نشاط دانش‌آموزان خواهد شد. بنابراین به نظر می‌رسد که در تربیت معلم نباید صرفاً به آموزش دو سه ساله قبل از ورود به شغل معلمی اکتفا کرد، بلکه باید به‌طور مستمر و در طول دوران خدمت، تربیت معلم ادامه یابد. به عبارت دیگر، صلاحیت‌ها و قابلیت‌های معلمان باید به‌طور مداوم ارتقا یابد.

نکته دیگر تلاش معلم در جهت ایجاد فضای با نشاط در کلاس و مدرسه است. نوع پوشش معلم، رنگ آمیزی دیوارها، طراحی و برنامه‌ریزی درسی از نظر شکل و محتوا، با توجه به نکات زیباشناختی، انجام بازی‌های فردی و گروهی و... در نشاط دانش‌آموزان و مدرسه تأثیرگذار است. فلاسفه مسلمان و غیرمسلمان، به خصوص فلاسفه تعلیم و تربیت، تأکید اساسی بر روی بازی دارند. بازی، زمینه بروز خلاقیت و نوآوری و همدلی و نشاط را فراهم می‌کند. معلم می‌تواند روش تدریس خود را از حالت سنتی انتقال اطلاعات خارج کند و مقداری از محتوای آموزشی را در قالب فعالیت‌های دسته‌جمعی و بازی‌های گروهی ارائه کند. به عبارت دیگر، معلم باید کلاس را از حالت خشک همیشگی درآورد. در این جا نیز اهمیت تربیت معلم در جهت تربیت معلمان خلاق آشکار می‌شود.

دکتر اصغر نژاد فرید:

نوع رابطه میان دانش‌آموزان و معلمان و سایر عناصر مدرسه، در ایجاد فضای شاد و بانشاط دخالت دارد. به‌طور کلی ما می‌توانیم چهار نوع رابطه داشته باشیم: یا با هم بجنگیم، یا تسلیم هم بشویم، یا با هم قهر کنیم یا با هم مذاکره نماییم. ویژگی مشترک انسان و حیوان رابطه ستیز و گریز و تسلیم است، اما ویژگی خاص انسان، توانایی مذاکره کردن است. پس، برای این که رابطه انسانی داشته باشیم، باید مذاکره کردن را یاد بگیریم. برای یاد گرفتن مذاکره باید اجزا و عناصر آن را بشناسیم و به خدمت بگیریم. شاید مهم‌ترین عنصر در یک رابطه خوب، که و اکنش خوبی بر می‌انگیزد، درک، همدلی و پذیرش طرف مقابل و احتشام گزاردن به اوست. او باید احساس کند که همان‌گونه که هست قبولش داریم و او را با دیگری مقایسه نمی‌کنیم. باید هر کس را با خودش، با عملکردها و ظرفیت‌های خودش مقایسه کنیم و برای هر کس شأن و عزت انسانی قائل باشیم. بدین ترتیب در فرد احساس رضایت و ارزشمندی ایجاد می‌شود و این